

De la industrialització al col·lapse III

Versión en castellano [aquí](#)

La dècada dels anys noranta havia començat amb una nova guerra pel petroli, camuflada com a lluita contra les aspiracions hegemòniques d'un tirà i antic titella de l'Occident. Entretant, les instàncies civils de la globalització armada van centrar els seus esforços en l'elaboració de tractats de lliure comerç i en la creació d'espais econòmics comuns. L'objectiu fou l'eliminació les últimes traves legals que dificultaven la lliure circulació de capitals, béns i serveis igual que els aranzels que l'encarien. Un altre element central d'aquestes polítiques va ser la creació d'una legalitat supranacional entre els països implicats.

La justificació principal d'aquests espais econòmics supranacionals sempre era i és l'eliminació de la pobresa i un major creixement econòmic gràcies al major intercanvi comercial. L'últim ha esdevingut cert per als països més poderosos. En els Estats signants de menor poder econòmic, els resultats han estat més aviat el contrari. Les seves conseqüències més importants han sigut: un augment de la riquesa de les classes acomodades i el desempoderament de les majories socials, el desmantellament de les indústries nacionals o la seva integració en les transnacionals dels Estats socis més poderosos, la pèrdua de drets socials i de la capacitat de decisió sobre els seus propis assumptes. El cas de Mèxic en el marc TLCAN o de Grècia, Portugal i de l'Estat espanyol ho demostren.

D'altra banda, aquests tractats persegueixen sovint una especialització territorial a través de l'entrada de capitals internacionals que inverteixen en el desenvolupament de determinats sectors

econòmics. Les seues centrals d'aquestes transnacionals es queden amb la immensa part dels beneficis aconseguits als països supeditats: sigui la plusvàlua del treball, sigui l'extracció dels recursos naturals. A més, les condicions per a la concessió de crèdits solen implicar l'exigència d'un lliure comerç o de vincles comercials exclusius amb els països que concedeixen el préstec.

La combinació entre els Programes d'Ajust Estructural i els tractats de lliure comerç ha aguditzat la dependència dels països del Sud global de les necessitats del mercat capitalista mundial. **Durant les últimes dècades, la implantació massiva de monocultius impulsada per l'agroindústria occidental en virtut d'aquests programes i tractats ha suposat la substitució creixent de l'economia de subsistència tradicional adaptada a les condicions ambientals per monocultius extremadament nocius per als delicats ecosistemes locals.** La implantació d'aquests monocultius ha implicat -i continua implicant- la destrucció de grans masses forestals i, amb això, l'alliberament de quantitats ingents de CO₂, així com la contaminació del sòl i de les aigües freàtiques amb productes agroquímics tòxics, i en molts casos genèticament modificats.

Exemples d'aquests monocultius són: les plantacions d'oli de palma a Àsia per proveir les economies del Nord amb un oli barat que s'utilitza principalment en aliments processats i per a l'elaboració de biodièsel; les plantacions de soia (transgènica) d'Amèrica del Sud que serveixen per a encebar els porcs de les ramaderies industrials xinesa i europea (amb un pes molt específic de la catalana i, últimament també de l'espanyola); l'acapament de les millors terres africanes per a proveir els mercats insaciabls de les dictadures petrolieres àrabs, especialment d'Aràbia Saudita. A més es dona el cas que els monocultius tendeixen a crear superproducció que, al seu torn, fa baixar els preus en el mercat mundial i amb això els ja de per si minsos ingressos dels pagesos integrats en les plantacions.

La creació, el 1995, de l'Organització Mundial del Comerç (OMC) dominada pels països més industrialitzats va portar aquesta lògica a extrems insuportables pels habitants dels països més empobrits del Sud global i endeutats fins a les celles. No era casual que les protestes més potents de tot el moviment d'antiglobalització es van dirigir contra una reunió de l'OMC a Seattle, en 1999. A conseqüència dels enfrontaments es van alleugerir les condicions de pagament d'interessos en els casos més extrems, però no van ser condonats íntegrament, tal com ho demanaven les i els manifestants i els països afectats.

El capitalisme financer

Els mercats financers juguen un paper preponderant en el desenvolupament de la globalització neoliberal. Durant les últimes dècades s'han convertit en el motor principal de generació de més riquesa per als més rics. A més han creat la il·lusió que tothom que tingui quatre estalvis podrà beneficiar-se d'inversions en la borsa.

El cas és que la creixent desregulació de les activitats borsàries des dels començaments del neoliberalisme ha comportat la creació de tota classe de productes financers i altres "instruments" per a generar diners del no-res. Només una part dels guanys en borsa es dediquen a l'expansió de la societat industrial. Les altres serveixen per a l'especulació pura i dura, com per exemple, el comerç amb els anomenats derivats o "opcions de futur". El 2018 el seu valor nominal en borsa va ser vuit

vegades major que la capacitat econòmica global. A més, la concentració dels capitals que operen en les borses ha arribat a tals extrems que els grans inversors poden manipular els índexs borsaris com els convingui.

Això va passar, per exemple, amb el boom de les accions d'empreses relacionades amb la informàtica. El presumpte boom es va revelar com una immensa bombolla creada pels grans inversors. Quan aquests van retirar les seves participacions l'any 2000, la bombolla va explotar a la cara dels petits accionistes. L'explosió de la pròxima bombolla només va trigar vuit anys a produir-se. I no era gens casual que fos causada pel mercat immobiliari. Ja que era (i és) un dels mercats que ha experimentat un creixement exponencial des de la desregulació del sistema hipotecari i les pujades astronòmiques dels preus dels immobles a les metròpolis.

Per als rics, invertir en immobles era i és considerat un valor segur i rendible en uns temps en què el sistema bancari liberalitzat es pot permetre el luxe de pagar interessos ínfims. Per a les majories socials, la promesa de tenir algun dia un sostre de propietat, encara que sigui endeutant-se molt més enllà de les seves possibilitats, va resultar un parany molt dolorós que els va deixar sense fons. Sobretot perquè els responsables i els beneficiaris d'aquest desastre han sortit indemnes. Ara estan emprant els diners guanyats amb les operacions especulatives en fons d'inversió que es dediquen a crear una espiral d'encariment dels pisos de lloguer. Pisos que, en la gran majoria de casos, procedeixen de les carteres d'impagats de les entitats bancàries.

Cal tenir en compte que l'auge del capitalisme financer es deu a diverses circumstàncies que s'influeixen mútuament. D'una banda respon a la reducció constant de la rendibilitat de la producció industrial. És per aquesta raó que una part significativa del capital ha posat l'esfera de la reproducció al punt de mira. La financerització del sector immobiliari i de l'habitatge és una clara mostra d'això. La creixent inversió en l'agroindústria i l'especulació amb els aliments en són altres exemples. En la mateixa direcció apunta també el devesall de mesures de privatització de l'atenció sanitària, del sistema públic de pensions, de l'educació així com les inversions públiques en el desenvolupament de la biogenètica.

D'altra banda, el capitalisme financer és una reacció a l'ingent requeriment de capital de les grans transnacionals occidentals per a poder finançar les seves necessitats de creixement. De manera que les operacions en borsa els proporciona els fons per a adquirir més empreses, diversificar el seu negoci o fusionar-se amb altres, a fi de poder imposar els seus productes als mercats alliberats de qualsevol trava. Tot això ha redundat en un excés de capacitat de producció en els mercats "madurs" i la col·locació dels seus excedents en països de la perifèria capitalista a través dels mecanismes d'endeutament.

I com a últim, encara que sigui la primera causa de tot aquest desastre mundial, cal assenyalar l'avarícia i insaciabilitat d'una petita minoria d'empresaris i financers extremadament rics que, acompanyats i assistits per centenars de milers d'especialistes i polítics, no tenen cap altra finalitat a la seva vida que augmentar el seu patrimoni i poder personal, costi el que costi a la resta de la humanitat.

De camí al col·lapse

Tots aquests desenvolupaments econòmics han multiplicat els efectes tòxics del capitalisme globalitzat a extrems completament insostenibles. Això es refereix tant a la contaminació ambiental com a les relacions humanes en una societat global reduïda a una “civilització de mercat”.

La “digitalització” de les societats (post)industrials occidentals no ha reduït aquesta toxicitat. Tampoc ha disminuït la dependència de les matèries primeres ni, per tant, la seva extracció massiva. Ara, a més del petroli, es necessiten minerals com el cobalt, el coure o el liti. I el fet que les indústries occidentals es reservin les parts de més valor afegit de la cadena de producció no significa que les altres baules hagin desaparegut. Simplement s’han desplaçat als països de la perifèria, que no tan sols s’emporten una ínfima porció dels beneficis sinó també la major part de la contaminació causada per la seva producció.

D’aquesta manera el Sud global ha esdevingut l’abocador de l’opulència del Nord i de la caducitat programada dels seus productes. Una destinació promoguda i acceptada per àmplies parts de les classes acomodades locals plenament integrades en l’estil de vida global. Per exemple, l’Índia s’ha convertit en una de les destinacions principals per a abocar els residus de plàstic de països híper-industrialitzats com Alemanya, mentre que un barri d’Acra a Ghana és el lloc més tòxic del planeta a causa d’un immens escombriaire d’aparells electrònics procedents del Nord.

D’altra banda, l’emissió de gasos d’efecte d’hivernacle s’ha multiplicat els últims 30 anys. Una de les causes principals ha estat la gran demanda d’energia, tant dels centres de producció com de les llars climatitzades i de les ciutats globalitzades amb les seves torres d’oficines, centres comercials, apartaments de luxe i atraccions turístiques híper-electrificats. Crida l’atenció en aquest context que països capdavanters com els EUA, Alemanya i la Xina continuïn sent els principals contaminadors per combustió de carbó. D’altra banda cal ressaltar que la ramaderia industrial constitueix un dels principals emissors de gasos d’efecte d’hivernacle.

No obstant això, la major part d’aquesta explosió d’emissions la hi està portant el transport que continua dependent en un 92% dels derivats del petroli. Malgrat algunes mesures correctores, les seves emissions han continuat creixent substancialment durant els últims anys. El cas és que les necessitats del transport de mercaderies i persones augmenten al ritme de les taxes de creixement de les economies globals. De manera que, la rendibilitat de la cadena logística ha esdevingut un element central per a garantir la rendibilitat de les empreses globalitzades.

El transport s’ha convertit, al mateix temps, en la baula més vulnerable del conjunt de les economies capitalistes. És per això que els bloquejos de carretera tinguin tanta incidència i els ports i aeroports s’hagin convertit en llocs blindats contra manifestacions. A més, qualsevol mena d’acció directa per part de les seves empleades i treballadores se sancionen amb penes completament desorbitades.

La immensa part del transport mercantil transcontinental recau en els centenars de vaixells de càrrega de contenidors que diàriament circulen pels mars, especialment entre la Xina, Europa i els Estats Units. La seva càrrega consisteix en peces d’assemblatge, maquinària, cotxes, roba, calçat, electrodomèstics, ordinadors, components informàtics, aliments congelats, així com en unes quantitats infinites de tota mena de *gadgets* d’un sol ús preferentment de plàstic o de fibres sintètiques.

Segons un estudi de *The Guardian* del 2009, els quinze vaixells de càrrega més grans emeten tanta contaminació atmosfèrica com 750 milions de cotxes. Seria interessant fer un càlcul aproximat de la

contaminació acumulada per aquests vaixells i d'altres aspectes de la seva petjada ecològica. El mateix val per als creuers turístics, que utilitzen el mateix combustible que els vaixells de càrrega mercantils. D'acord amb un informe de l'ONG *Transport and Environment*, Carnival Corporation, l'operador mundial més gran de creuers de luxe, va emetre en 2017 gairebé deu vegades més diòxid de sofre en les costes europees que el total dels 260 milions de cotxes a Europa.

No obstant això, el mitjà de transport més contaminant per passatger és l'avió. Abans de la irrupció del coronavirus, el trànsit aeri tenia un creixement anual del 5% i era (i tornarà a ser?) el mitjà de desplaçament predilecte dels turistes: el 2017, el 57% dels 1.340 milions de turistes anuals el van utilitzar. Segons els científics del clima, el transport aeri contribueix en el 5,4% a les emissions globals de gasos amb efecte d'hivernacle. Encara que és cert que el trànsit de cotxes contamina en el seu conjunt molt menys que els vaixells i avions, cal tenir en compte que els tenim literalment davant dels nostres nassos. Segons un estudi recent, cada any moren prematurament unes 390.000 persones a conseqüència de la contaminació de l'aire.

Resumint

El neoliberalisme imposat en la dècada de 1980 i la seva globalització a partir de la del 1990 ha anat eliminant les traves polítiques i socials imposades pels moviments populars des de la segona meitat del segle XIX. **El capital i les relacions capitalistes, desembocats d'aquesta manera, han anat penetrant durant els últims quaranta anys en tots els racons del planeta, deixant una empremta de paisatges desolats, vides destrossades i un empobriment generalitzat de les majories socials. A pràcticament tot el món regeix la mateixa lògica: explotar cada vegada més aspectes de la vida i de la natura per a garantir els rèdits d'un capitalisme en crisi pràcticament permanent.**

Aquesta explotació ha creat uns nivells de desigualtat mai vists. De manera que en l'actualitat l'1% més ric de la població mundial acapara més del 50% del patrimoni global. Aquesta desproporció es dispara si es posa en relació amb les antigues colònies del Sud global. Si aquestes disposaven al principi del segle XIX del 63% dels ingressos globals, a mitjans del segle XX no arribaven al 27%. Segons un informe del mateix Banc Mundial, el 2014 la riquesa per càpita dels països d'ingressos alts va ser 52 vegades major que la de països d'ingressos baixos.

En canvi, els acords comercials i d'inversió bilaterals entre els països del Nord i del Sud, van passar de poques desenes fins a l'any 1990 a més de 1.400 al 2015. Pel que fa a les balances comercials, aquest desenvolupament desigual és més extrem encara. El 2017 el trio més important del comerç internacional -els Estats Units, la Xina i Alemanya- van exportar mercaderies pel valor de 5.258 mil milions de dòlars, acaparant gairebé la tercera part de totes les exportacions mundials. Les proporcions en l'apartat de les importacions no es diferencien substancialment.

Ja n'hi ha prou! Cada any s'estan morint centenars de milers de persones a causa de la contaminació industrial. Els i les habitants del Sud global ja estan soffrint fora mida: cada dia en moren unes 40.000 a conseqüència de la malnutrició i de la fam, i cada any se n'han de desplaçar uns vint milions a causa de catàstrofes naturals atribuïbles al canvi climàtic. Els i les habitants d'Àfrica, Àsia i Amèrica Llatina seran també les víctimes principals de l'escalfament global que els matarà a

milions i milions per culpa d'un sistema de producció i consum imposat des del Nord. En canvi, les majories socials d'aquest mateix Nord hauran d'afrontar un nou atac a les seves condicions de vida de la mà de l'anomenat capitalisme verd. A més, seran els damnificats principals dels fenòmens climàtics extrems que l'escalfament global també està produint als països del Nord.

Veient el recorregut del capitalisme industrial, perden tota credibilitat les promeses de poder impedir l'escalfament global mitjançant d'un "desenvolupament sostenible" i una transició ecològica consensuada amb els culpables del desastre. El mateix val per a les esperances posades en les solucions tècniques i en una nova "revolució" tecnològica. El somni que lliga el progrés humà al creixement econòmic s'ha convertit definitivament en un malson del qual ens hem de despertar com més aviat millor.

Cal parar la màquina i demanar comptes als responsables principals de la destrucció del planeta! Curtcircuitem l'economia capitalista on i com puguem! Desintoxiquem-nos de les lògiques capitalistes i patriarcals! Trenquem les separacions imposades i teixim xarxes i complicitats basades en el suport mutu, en l'empatia i en la sintonia amb la natura!

Comparteix: [Twitter](#), [Telegram](#)

[cat/cast](#), [Globalització](#), [marca de la casa](#)